

Warszawa, dnia 23 lipca 2015 r.

KMP.571.6.2015.MKu

Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji z wizytacji w Areszcie Śledczym w Starogardzie Gdańskim

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku z dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 15-16 kwietnia 2015 r., do Aresztu Śledczego w Starogardzie Gdańskim (zwanym dalej aresztem lub jednostką) udali się przedstawiciele Zespołu *Krajowy Mechanizm Prewencji* (zwanego dalej: KMP lub mechanizmem): Justyna Lewandowska – dyrektor Zespołu (prawnik), Dorota Krzysztoń (kryminolog), Rafał Kulas oraz Marcin Kusy (prawnicy). W przeprowadzonych czynnościach uczestniczyła również Zenobia Głac-Ściebura (pedagog resocjalizacyjny oraz oligofrenopedagog) - pracownik Biura Pełnomocnika Terenowego w Gdańsku.

Pracownicy KMP sprawdzili na miejscu sposób traktowania osadzonych, w szczególności pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

- przeprowadzono rozmowę z kpt. Cezarym Gołębińskim – dyrektorem aresztu;
- dokonano oglądu pomieszczeń w tym m.in: celi zabezpieczającej, celi izolacyjnej, wybranych losowo cel mieszkalnych, świetlic, izby chorych, łaźni, sal widzeń;
- przeprowadzono w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmowy z tymczasowo aresztowanymi, skazanymi oraz pracownikami jednostki;
- przeprowadzono na osobności indywidualne rozmowy z wybranymi osadzonymi;

- przeanalizowano wybraną dokumentację m.in. akta osób tymczasowo aresztowanych oraz skazanych, protokoły z odpraw kierownictwa jednostki.

Pracownicy mechanizmu poinformowali dyrektora aresztu o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali jego uwag i wyjaśnień.

Ponadto po zakończeniu wizytacji przeanalizowano m.in. sporządzone na wniosek pracowników KMP informacje związane z funkcjonowaniem jednostki oraz wybrane przez wizytujących nagrania z zastosowania środków przymusu bezpośredniego.

W trakcie wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną oraz użyto dalmierza i urządzenia wielofunkcyjnego m.in. do pomiaru oświetlenia.

2. Charakterystyka jednostki

Podstawowa pojemność normatywna jednostki wynosi 366 miejsc, w tym 62 miejsca w oddziale terapeutycznym. Jednakże, w związku z przeprowadzonym remontem czasowo została ona ograniczona i w dniach wizytacji wynosiła 245 miejsc. W dniu 15 kwietnia 2015 r. faktycznie przebywało w niej 225 osadzonych.

W jednostce, w ramach dwóch pawilonów mieszkalnych, funkcjonuje pięć oddziałów. W pawilonie A zorganizowany został oddział I, przeznaczony dla tymczasowo aresztowanych, oddział II dla skazanych, III – dla skazanych dorosłych i młodocianych odbywających karę w systemie terapeutycznym z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo oraz IV dla skazanych recydywistów odbywających karę w zakładzie typu półotwartego. W pawilonie B znajduje się V oddział zakładu typu półotwartego recydywistów penitencjarnych.

3. Personel

W dziale penitencjarnym zatrudnionych jest 12 osób – kierownik, 6 wychowawców, którzy mają przydzielone grupy wychowawcze (w tym młodszy instruktor realizujący zadania młodszego wychowawcy), 1 wychowawca ds. kulturalno-oświatowych i biblioteki, 1 młodszy instruktor realizujący zadania wychowawcy ds. postpenitencjarnych, 2 psychologów oraz specjalista ds. zatrudnienia osadzonych.

Oddział terapeutyczny posiada własny personel, który stanowi 7 osób: kierownik, 3 psychologów, 2 wychowawców oraz terapeuta zajęciowy.

Biorąc pod uwagę podstawową pojemność normatywną jednostki, średnia liczba osadzonych na wychowawcę w dziale penitencjarnym wynosi ok. 50 osób, z kolei na

psychologa przypada 152 osadzonych, co w ocenie pracowników KMP należy ocenić pozytywnie.

Zgodnie z przekazaną wizytującym informacją psychologowie nie mają zapewnionej superwizji. W związku z tym warto zauważyć, iż przy tego typu obciążającej psychicznie pracy, superwizja wydaje się niezbędna jako czynnik z jednej strony zabezpieczający psychologa, z drugiej zaś znacznie zwiększający efektywność jego pracy.

Analiza dokumentacji dotyczącej szkoleń kadry aresztu wykazała, iż funkcjonariusze działu penitencjarnego w 2014 r. oraz 2015 r. uczestniczyli łącznie w 10 szkoleniach wewnętrznych. Obejmowały one m.in. oddziaływania penitencjarne w świetle prawa międzynarodowego, sposoby rozpoznawania zamiarów autoagresywnych, zasady rozmieszczenia w celach. Ponadto funkcjonariusze działów penitencjarnych oraz ochrony uczestniczyli w m.in. w następujących kursach i szkoleniach zewnętrznych: Dział Penitencjarny – warsztaty asertywności (1 funkcjonariusz), przeciwdziałanie agresji (1), zarządzanie stresem (1), język angielski (1), praca z grupą (3); Dział Terapeutyczny – szkoła dla personelu terapeutycznego oddziałów dla skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo (1); Dział Ochrony – trening umiejętności psychospołecznych (1), profilaktyka stresu (2), pierwsza pomoc przedmedyczna (8), język angielski (1).

Przedstawiciele KMP pozytywnie oceniają powyższą ofertę szkoleniową i zalecają w tym miejscu objęcie większej liczby funkcjonariuszy, pracujących w bezpośrednim kontakcie z osadzonymi, wskazanymi wyżej szkoleniami. Powyższe zalecenie uzasadniają Standardy Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom (patrz: Fragment Drugiego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (92) 3] dot. szkoleń funkcjonariuszy służb porządku publicznego), które wskazują, że nie ma lepszej gwarancji przeciwko złemu traktowaniu osoby pozbawionej wolności, niż dobrze wyszkolony funkcjonariusz Policji czy Służby Więziennej.

Zgodnie z uzyskanymi od administracji informacjami w latach 2014-2015, do dnia wizytacji, nie były prowadzone postępowania karne wobec funkcjonariuszy i pracowników aresztu związanych z realizowanymi przez nich czynnościami służbowymi. W analizowanym okresie były natomiast prowadzone trzy postępowania dyscyplinarne, jednakże nie były one związane z traktowaniem osadzonych.

4. Warunki bytowe

W areszcie oddziały mieszkalne znajdują się w dwóch pawilonach A i B.

Jak wspomniano w punkcie 2 raportu, w dniach wizytacji w areszcie trwał remont, którym objęty był pawilon A. W jego wyniku kuchnia, łazienka, magazyny zostały przeniesione do innych pomieszczeń, zmniejszona została również pojemność normatywna jednostki, co nie powodowało dyskomfortu samych osadzonych, o czym relacjonowali w rozmowach indywidualnych.

Realizowane prace polegały na ociepleniu budynku, remoncie instalacji centralnego ogrzewania, montażu oświetlenia wewnętrznego w celach mieszkalnych oraz remoncie posadzek i powłok malarskich w celach mieszkalnych. Ponadto w dniach wizytacji trwały prace związane z remontem instalacji kanalizacyjnej oraz wykonywaniem murowanych kąceków sanitarnych na oddziale I i II. Prace remontowe prowadzone są etapami.

Warunki panujące w celach pawilonu A, nieobjętych remontem, należy ocenić jako złe. Zwizytowane cele były zniszczone, wyglądały na zdewastowane. Na ścianach widoczne były ubytki farby, tynku oraz zagrzybienia, zaś podłoga nosiła ślady długoletniej eksploatacji. W żadnej z wizytowanych cel nie stwierdzono braków w wyposażeniu w przedmioty służące do utrzymania higieny osobistej i czystości w celi (miski, lustra, szczotki kosze na śmieci). Sprzęt kwaterunkowy w celach mieszkalnych w ocenie wizytujących był znacznie zużyty i zniszczony. Również materace były w dużej mierze wyeksploatowane. Przedstawiciele KMP zalecają systematyczną wymianę zniszczonego i wyeksploatowanego wyposażenia cel mieszkalnych tak, aby ich stan respektował regułę 18.1 Europejskich Reguł Więziennych stanowiącą, że *miejsce przeznaczone dla więźniów, a w szczególności wszystkie miejsca przeznaczone do spania, powinny zapewniać poszanowanie ludzkiej godności oraz, o tyle o ile to możliwe, prywatności, a także spełniać wymogi zdrowotno-higieniczne, z należyтым uwzględnieniem warunków klimatycznych oraz, w szczególności, wymogi w zakresie powierzchni, ilości powietrza, oświetlenia, ogrzewania i wentylacji.*

Woda ciepła w opisywanym pawilonie podłączona została wyłącznie do oddziału IV, jednakże ze względu na trwający remont dostęp do niej był ograniczony. Zgodnie z udzielonymi przez dyrektora wyjaśnieniami, w związku z trwającą inwestycją, do wszystkich cel mieszkalnych w pawilonie A będzie doprowadzona ciepła woda.

Warunki bytowe w pawilonie B wizytujący oceniają jako bardzo dobre. Jest to nowy budynek, w którym znajduje się 10 cel mieszkalnych, świetlica oraz pomieszczenia funkcjonariuszy SW. Do wszystkich cel w tym pawilonie podłączona jest ciepła woda. Ich

stan nie wzbudził wątpliwości wizytujących. Cele wyposażone są w nowy sprzęt kwaterunkowy, w każdej panował ład i porządek.

Do 1 czerwca 2014 r. kąpiel osadzonych odbywała się dwa razy w tygodniu w łaźniach. Jednakże w związku z remontem liczba kąpeli zmniejszona została do jednej w tygodniu. Wizytujący zwrócili uwagę, iż w łaźni pawilonu B nie zostały wyodrębnione stanowiska prysznicowe. Rzecznik Praw Obywatelskich pełniący funkcję Krajowego Mechanizmu Prewencji stoi na stanowisku, że mimo, iż przepisy nie odnoszą się szczegółowo do kwestii sposobu udzielania kąpeli osadzonym, należy przyjąć, że tak jak w całym procesie wykonywania kary pozbawienia wolności, obowiązuje tu zasada humanitarnego traktowania osób pozbawionych wolności, z poszanowaniem ich godności. Mając to na względzie przyjąć należy, że kąpiel osadzonych powinna odbywać się w warunkach zapewniających każdemu osadzonemu minimum intymności, odpowiadających pod tym względem ogólnie przyjętym w społeczeństwie standardom, z poszanowaniem godności osobistej. Takie stanowisko podziela również Centralny Zarząd Służby Więziennej, czemu dał wyraz w piśmie z dnia 15 marca 2010 r. (BPR-0510/932/10/Z-1). Przedstawiciel Centralnego Zarządu Służby Więziennej poinformował również, że przedstawiciele Biura Kwatermistrzowsko - Inwestycyjnego CZSW w toku przeprowadzanych kontroli w zakładach karnych i aresztach śledczych, każdorazowo zwracają uwagę na konieczność wykonania w łaźniach ścianek działowych między stanowiskami prysznicowymi tak, aby zapewnić jednemu osadzonemu jedno stanowisko.

Cele mieszkalne wyposażone zostały w pełni zabudowane kąpiki sanitarne. Wyjątek stanowią jednoosobowe cele izolacyjne, cele monitorowane oraz cela dla tzw. niebezpiecznych. W związku z powyższym przedstawiciele mechanizmu zalecają zamontowanie zasłonek zapewniającym intymność osobom korzystającym z toalety w wymienionych celach.

Wielkość okien umożliwia właściwe oświetlenie cel, wystarczające do czytania i pisania. Oświetlenie sztuczne działa sprawnie. Zainstalowane w celach gniazda elektryczne umożliwiają osadzonym korzystanie z odbiorników telewizyjnych.

Podkreślenia wymaga fakt, iż w wizytowanej jednostce cele mieszkalne wyposażono w łóżka piętrowe z zabezpieczeniami oraz drabinkami umożliwiającymi dostęp na górny poziom. Rzeczy osobiste osadzeni przechowują w skrzynkach pod łóżkami.

Monitoringiem wizyjnym objęta została cela zabezpieczająca wraz z przedsionkiem, cela dla niebezpiecznych, dwie cele izolacyjne oraz dwie cele

mieszkalne, które ze względu na remont zostały wyłączone z użycia. Podgląd monitoringu nie wzbudził wątpliwości przedstawicieli KMP.

W związku z przeprowadzaniem remontu jedna ze świetlic, objęta monitoringiem wizyjnym, została przeznaczona na celę mieszkalną. Wizytujący ustalili, iż w związku z przebywaniem w niej osadzonych nie należących do kategorii, wobec których ustawodawca przewidział obowiązkową potrzebę monitoringu, kamera była wyłączona. Zdaniem przedstawicieli mechanizmu w przypadku zakwaterowania w celi monitorowanej osadzonych, bez konieczności ich monitorowania i wydanej w tym zakresie decyzji, kamera powinna być zasłonięta lub zdemontowana. Działanie takie będzie stanowiło zabezpieczenie przed nieuprawnionym włączeniem urządzeń rejestrujących obraz i dźwięk oraz pozwoli osadzonemu zachować pełne przekonanie, że jego zachowanie nie jest monitorowane.

Wizytujący dokonali oglądu celi izolacyjnej oraz zabezpieczającej i nie stwierdzili uchybień w zakresie ich wyposażenia.

W jednostce funkcjonuje kantyna, w której osadzeni mogą dokonywać zakupów artykułów żywnościowych i wyrobów tytoniowych.

Na terenie aresztu znajduje się 6 placów spacerowych, które wyposażone zostały w ławki i zadaszenia. Osadzeni podczas rozmów indywidualnych skarżyli się na organizowanie spacerów na tzw. małych placach, które stanowią betonowe boksy. Zgodnie z otrzymanymi od administracji wyjaśnieniami, o tym, na którym z placów organizowany jest spacer decyduje liczebność grupy spacerowej.

W zakresie wyżywienia wizytujący otrzymywali skargi od osób posiadających diety, iż otrzymują oni zimne posiłki. Podczas podsumowania wizytacji dyrektor jednostki zaproponował wydawanie dietetycznych posiłków w pierwszej kolejności, co wyeliminuje nieprawidłowość.

5. Dostosowanie do potrzeb osób z niepełnosprawnością

Jednostka nie jest dostosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnością. Co prawda wizytowany areszt nie został wyznaczony w *zarządzeniu Dyrektora Generalnego Służby Więziennej Nr 55/13 z dnia 20 grudnia 2013 r.* jako areszt przeznaczony m.in. dla skazanych poruszających się na wózku inwalidzkim, to zdaniem przedstawicieli mechanizmu warto rozważyć zamontowanie w łazniach udogodnień umożliwiających osobom mającym trudność w poruszaniu się samodzielną kąpiel. Warto w tym miejscu podkreślić, iż pełna zależność od osób trzecich, wynikająca z braku udogodnień dla osób niepełnosprawnych, może

przyczyniać się do zwiększenia poczucia dyskomfortu oraz frustracji u osoby poruszającej się na wózku inwalidzkim. Należy również wskazać, że zgodnie z przyjętą w dniu 1 sierpnia 1997 r. przez Sejm RP Kartą Praw Osób Niepełnosprawnych (M. P. z 1997 r. Nr 50, poz. 475) osoby niepełnosprawne mają prawo życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych. Ponadto w dniu 6 września 2012 r. Polska ratyfikowała przyjętą w dniu 13 grudnia 2006 r. przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169) zobowiązującą do umożliwienia osobom niepełnosprawnym niezależnego życia i pełnego udziału we wszystkich jego sferach. Oba wymienione dokumenty mają zastosowanie również w odniesieniu do osób pozbawionych wolności oraz środowiska stworzonego w miejscu ich osadzenia. Wobec powyższego wszelkie instytucje państwowe, winny podejmować działania ukierunkowane na urzeczywistnienie praw osób z niepełnosprawnością.

Ponadto, zorganizowana w jednostce izba chorych nie jest dostosowana do potrzeb osób poruszających się na wózkach, co jest niezgodne z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 lipca 2012 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu leczniczego dla osób pozbawionych wolności (Dz. U. z 2012 r., poz. 808).

6. Traktowanie

Z obserwacji pracowników KMP oraz rozmów z osadzonymi wynika, że atmosfera panująca w jednostce jest dobra. Osadzeni, z którymi przedstawiciele mechanizmu przeprowadzali rozmowy w celach mieszkalnych oraz rozmowy indywidualne bardzo pozytywnie oceniali traktowanie przez funkcjonariuszy zarówno z działu penitencjarnego, jak i ochrony. Pojawiały się pojedyncze sygnały dotyczące zwracania się do osadzonych po nazwisku lub *na ty* przez funkcjonariuszy działu ochrony. Należy przypomnieć, że zgodnie z treścią art. 27 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz. U. z 2010 r. Nr 79, poz. 523 ze zm.) funkcjonariusze i pracownicy Służby Więziennej w postępowaniu wobec osób pozbawionych wolności są obowiązani w szczególności szanować ich prawa i godność. Na konieczność wykonywania kary pozbawienia wolności z poszanowaniem godności ludzkiej wskazuje również art. 4 k.k.w.

Kontrole osobiste przeprowadzane są w dyżurkach oddziałowych. Osadzeni w rozmowach twierdzili, iż przeprowadzane są one przy drzwiach otwartych. Wizytujący

przypominają, iż kontrole osobiste powinny odbywać się w sposób zapewniający intymność osobie kontrolowanej.

Przedstawiciel KMP zapoznał się z nagraniami z 2 przypadków zastosowania środków przymusu bezpośredniego w jednostce oraz prowadzoną w związku z nimi dokumentacją. Zastrzeżenia wzbudził sposób wykonania środka w postaci umieszczenia w celi zabezpieczającej w dniach 2-3 kwietnia 2015 r. Wobec osadzonego, od godziny 17⁴⁰ w dniu 2 kwietnia do godziny 7⁰⁶ w dniu 3 kwietnia zastosowano trzyczęściowy pas obezwładniający nie zapewniając mu jednocześnie możliwości skorzystania z toalety, w wyniku czego osadzony trzykrotnie oddał mocz na podłogę. Stwierdzona nieprawidłowość stanowi naruszenie §5 pkt 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2003 r. w sprawie celi zabezpieczającej i izby izolacyjnej (Dz. U. z 2013 r., poz. 638). Zdaniem wizytujących opisana sytuacja jest poniżającym traktowaniem osadzonego i bezwzględnie powinna zostać wyeliminowana poprzez zapewnienie możliwości skorzystania z toalety podczas stosowania wymienionego środka.

W roku 2014 w jednostce zarejestrowano wpływ 250 skarg osób pozbawionych wolności, a w pierwszym kwartale 2015 r. - 72 skargi. Ich tematyka była różnorodna, dotyczyła m.in. nieprawidłowej opieki lekarskiej, traktowania przez funkcjonariuszy SW, przepustek, warunków bytowych. W analizowanym okresie 5 skarg uznanych zostało za zasadne (z 2014 r.). Dotyczyły one niedostarczenia paczki do adresata, zmuszenia skarżącego od oddania książek z zakresu wiedzy psychologicznej do magazynu depozytowego, niewłaściwej organizacji pracy służby zdrowia, co skutkowało długotrwałym oczekiwaniem na przyjęcie przez lekarza (2 skargi) oraz sposobu rozpatrzenia skargi przez dyrektora aresztu.

W 2014 r. w areszcie odnotowano 18 zdarzeń nadzwyczajnych z udziałem osadzonych, zaś w 2015 r do dnia wizytacji – 3. W większości były to samouszkodzenia w postaci połknięć ciał obcych (11), 2 przypadki oddalenia z zatrudnienia i z kursu poza terenem jednostki w systemie bez konwojenta, 2 przypadki ujawnienia przedmiotu niedozwolonego, 1 usiłowanie popełnienia samobójstwa, 1 uraz głowy, 1 pobicie, 1 zgon, 1 złamanie palca oraz 1 zatrucie lekami.

W dniach wizytacji trzech osadzonych (*dane osobowe usunięto*) zakwalifikowanych do odbywania kary w zakładzie karnym typu półotwartego przebywało w zakładzie typu zamkniętego. Jak wynika z rozmów z nimi przeprowadzonych, nie umożliwiono im korzystania z uprawnień wynikających z decyzji klasyfikacyjnej. Wizytujący zwracają się do dyrektora o wyjaśnienie sprawy.

7. Dyscyplinowanie i nagradzanie

Wizytujący nie odebrali uwag ze strony osadzonych, dotyczących analizowanego obszaru.

8. Prawo do informacji

Dokumentem regulującym prawa i obowiązki osadzonych w jednostce jest zarządzenie Nr 1/2015 Dyrektora Aresztu Śledczego w Starogardzie Gdańskim z dnia 23 marca 2015 r. w sprawie porządku wewnętrznego. W ocenie przedstawicieli KMP przepisy zawarte w powyższym akcie sformułowane są jasno oraz zredagowane w przejrzysty sposób. W czasie wizytacji kopie porządku wewnętrznego były dostępne we wszystkich celach. Nadto w celi przejściowej znajdował się regulamin organizacyjno-porządkowy. Na ich wyposażeniu brakowało natomiast informatorów dla tymczasowo aresztowanych, skazanych oraz ukaranych, co wizytujący zalecają uzupełnić. Zgodnie z decyzją Dyrektora Generalnego SW z dnia 31 marca 2014 r. (nr pisma BP-073-88/14/262), wszystkie cele przejściowe w jednostkach penitencjarnych mają być wyposażone w ww. informatory w polskiej wersji językowej. Stanowi on kompendium podstawowej wiedzy dla osadzonych o przysługujących prawach, uprawnieniach i obowiązkach.

Zgodnie z informacjami uzyskanymi od kierownika penitencjarnego, wychowawcy wyposażeni są w aktualne akty prawne zarówno w formie tradycyjnej, jak i przez dostęp do aplikacji LEX. Ponadto u wychowawców dostępne są tłumaczenia Regulaminu Organizacyjno - Porządkowego Kary Pozbawienia Wolności i Tymczasowego Aresztowania na języki obce. W bibliotece brakowało natomiast Raportów Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji.

W areszcie znajduje się stanowisko komputerowe z możliwością dostępu przez osadzonych do stron bip.rpo.gov.pl, rcl.gov.pl, sw.gov.pl, bip.sw.gov.pl, e-sad.gov.pl oraz ip.gov.pl, co jednocześnie umożliwia dostęp m.in. do wyroków Trybunału Konstytucyjnego oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Jednakże, podczas rozmów indywidualnych oraz w celach, osadzeni twierdzili, iż nie słyszeli o możliwości dostępu do BIPu.

Wątpliwości przedstawicieli mechanizmu wzbudziła forma wydawania przez dyrektora decyzji o umieszczeniu osadzonych w celi monitorowanej. Zgodnie z przyjętą praktyką dyrektor aresztu zatwierdza wniosek pracownika o umieszczeniu danego

osadzonego w celi monitorowanej, nie wydając w tym przedmiocie faktycznej decyzji. Analiza wniosków wykazała ponadto, iż osadzeni nie podpisują się pod jej treścią w celu potwierdzenia zaznajomienia się z nią. Zdaniem przedstawicieli KMP, minimalne wymogi formalne, jakim powinien odpowiadać tryb wydawania decyzji, zostały określone w art. 7 § 3 k.k.w. i należy do nich m.in. jej ogłoszenie lub doręczenie. W ocenie pracowników KMP tak ważna dla osadzonych, wyjątkowo wydawana i ingerująca w sferę prawa do prywatności decyzja dyrektora aresztu, jak decyzja o monitoringu powinna być sporządzona na piśmie, a następnie ogłoszona lub doręczona.

Rozmówcy, z którymi wizytujący przeprowadzili rozmowy twierdzili, że podczas rozmowy wstępnej nie uzyskiwali informacji na temat funkcjonowania oraz zasad panujących w izolacji penitencjarnej. Wszelkie informacje w tym zakresie uzyskiwali od współosadzonych, co jest niezgodne z §9 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz. U. Nr 152, poz. 1493) dalej: regulamin kpw i rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania (Dz. U. Nr 152, poz. 1494), dalej regulamin ta.

9. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

W wizytowanej jednostce uprawnionymi do korzystania z rozmów telefonicznych są wyłącznie osoby skazane, we wszystkie dni tygodnia w godzinach od 8⁰⁰ do 12⁰⁰ i od 13⁰⁰ do 17⁰⁰. W oddziale I pawilonu B oraz w części oddziałów II i IV typu półotwartego realizacja rozmów telefonicznych odbywa się codziennie w godz. 8.00 – 17.00. Czas trwania rozmowy nie może przekroczyć 10 minut. Aparaty telefoniczne zostały zamontowane w każdym oddziale. W dniach wizytacji wszystkie były sprawne.

W dniach wizytacji osoby tymczasowo aresztowane nie mogły korzystać z aparatów telefonicznych, w tym także w celu skontaktowania się ze swoimi pełnomocnikami. Zdaniem wizytujących zakaz wynikający z art. 217c całkowity zakaz prowadzenia rozmów telefonicznych przez tymczasowo aresztowanych stał w opozycji do zagwarantowanego w art. 215 § 1 k.k.w. tej grupie osadzonych prawa do obrony. Sprzecznosc ta, na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, została stwierdzona przez Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 25 listopada 2014 r. (sygn. akt K54/13). W związku z wymienionym wyrokiem, w obowiązującej od dnia 1 lipca 2015 r. nowelizacji kodeksu karnego

wykonawczego, w art. 217 c umożliwiono tymczasowo aresztowanym korzystanie z aparatu telefonicznego, za zgodą organu, do którego dyspozycji pozostaje.

W odniesieniu do kwestii kontaktów ze światem zewnętrznym należy również zwrócić uwagę na prawo osób tymczasowo aresztowanych, po osadzeniu w areszcie śledczym do niezwłocznego poinformowania osób bliskich o miejscu ich pobytu – art. 211 § 2 k.k.w. *Kodeks nie określa formy, w jakiej tymczasowo aresztowany może zrealizować to prawo, ale skoro ma ono być zrealizowane bezzwłocznie, osadzony może wybrać najszybszy sposób komunikacji, a administracja Zakładu ma obowiązek mu to umożliwić, nawet na własny koszt. W grę wchodzi przede wszystkim powiadomienie telefoniczne lub depeszą* (S. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2010 r.).

Widzenia dla osadzonych odbywają się w czwartki, niedziele oraz w wybrane dni świąteczne.

Jednostka dysponuje salą do widzeń w sposób umożliwiający bezpośredni kontakt (14 oddzielnych stolików), pod nadzorem funkcjonariusza, w której wyodrębniono kącik przeznaczony dla dzieci oraz salą ze stanowiskami do widzeń w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt.

Sala widzeń bezdozorowych objęta jest monitoringiem. Zdaniem wizytujących instalowanie kamer w tych pomieszczeniach stoi w sprzeczności z intencją, jaka przyświecała ustawodawcy wprowadzającemu tę formę nagrody. Prawodawca wskazując, że jest to widzenie bez osoby dozorującej, nakazał odstąpić od wymogu nadzoru nad skazanymi i osobami go odwiedzającymi, przyznając im większą swobodę i szerszy zakres prywatności podczas tego widzenia. Należy również zauważyć, że nagrodowy charakter tego rodzaju widzenia poprzedza ocena wychowawcy działu penitencjarnego, że w czasie widzenia skazany będzie przestrzegał porządku prawnego, zaś administracja jednostki penitencjarnej dysponuje instrumentami, które pozwalają na zdiagnozowanie skazanych mogących podejmować działania godzące w bezpieczeństwo jednostki. W związku z powyższym reprezentanci KMP zalecają demontaż kamery w tym pomieszczeniu bądź każdorazowe jej zasłanianie podczas widzeń.

Areszt dysponuje pomieszczeniem do udzielania widzenia w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej.

Zastrzeżenia wizytujących wzbudza § 15 pkt 8 Porządku wewnętrznego jednostki, który stwierdza, iż korespondencję urzędową osadzeni składają wraz z wypełnionym drukiem potwierdzenia odbioru korespondencji. Kwestia ta była przedmiotem

wystąpienia Rzecznika Praw Obywatelskich do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej. We wskazanym piśmie Rzecznik wyjaśniał, iż odpowiednie regulacje w tej mierze zawarte są w art. 105 § 7 k.k.w. oraz § 20 ust. 2 regulaminu kpw i regulaminu ta. W myśl pierwszego z przywołanych przepisów *skazany otrzymuje pisemne potwierdzenie odbioru w zakładzie karnym wysyłanej przez niego korespondencji urzędowej*. Regulamin kpw. i regulamin ta. zawierają w tej mierze tożsame w treści przepisy odpowiednio jedynie dostosowane do miejsca osadzenia i statusu wysyłającego korespondencję. Wskazane wyżej przepisy brzmią *przyjmujący w zakładzie karnym/areszcie śledczym korespondencję urzędową wysyłaną przez skazanego/tymczasowo aresztowanego wydaje nadawcy pisemne potwierdzenie jej odbioru oraz odnotowuje na kopercie datę odbioru*. Rzecznik zauważył, iż k.k.w. nie wskazuje kto ma wypełnić druk potwierdzenia odbioru korespondencji. Tej kwestii nie wyjaśnia również wprost zapis regulaminu kpw. i regulaminu ta., jednak to na przyjmującym korespondencję (funkcjonariuszu) ciąży obowiązek wydania nadawcy pisemnego potwierdzenia jej odbioru, który nie jest w przepisach warunkowany tym, że osadzony dostarczy wypełniony druk potwierdzenia odbioru. Przyjmując zasadę racjonalności ustawodawcy, należy wskazać, iż obowiązek wydawania (a tym samym wypełniania potwierdzeń) ciąży na przyjmującym korespondencję, bowiem w sytuacji przesyłania korespondencji poleconej osadzony wypełnia potwierdzenie nadania korespondencji. Oczywiście w przypadku korespondencji poleconej potwierdzenia nadania korespondencji dokonuje urząd pocztowy, ale trzeba mieć na uwadze, że jeżeli intencją prawodawcy byłoby również wprowadzenie tej zasady do § 20 ust. 2 regulaminu kpw. i regulaminu ta. uczyniłby to wprost tak jak w § 16 ust. 4 regulaminu kpw. i regulaminu ta. Trzeba zauważyć, że gdyby przepis był sformułowany w ten sposób, że funkcjonariusz „potwierdza” odbiór korespondencji to można by przyjąć interpretację Służby Więziennej, ale ponieważ funkcjonariusz ma obowiązek „wydać” potwierdzenie odbioru korespondencji nie może tego uzależniać od przedłożenia mu wypełnionego potwierdzenia odbioru korespondencji. W ocenie RPO - w świetle obecnie obowiązujących przepisów - dopuszczalna jest jedynie sytuacja gdy osadzony dobrowolnie wypełnia druk potwierdzenia odbioru korespondencji i zgłasza się do funkcjonariusza, który po sprawdzeniu danych wydaje potwierdzenie przyjęcia korespondencji urzędowej. Należy przyjąć jednak, iż w sytuacji, gdy osadzony nie ma wypełnionego druku odbioru korespondencji a jednak chce dokonać wysyłki, przyjmujący korespondencję ma obowiązek wydać nadawcy potwierdzenie jej odbioru. W odpowiedzi Dyrektor

Generalny Służby Więziennej wskazał, iż przyjęta regulacja cyt. „wydaje się nie naruszać zasad postępowania” określonych w § 20 ust. 2 regulaminu kpw. i regulaminu ta. Dalej poinformował Dyrektor Generalny mając na względzie zasady przejrzystości prawa CZSW opracował projekt nowelizacji regulaminu kpw. i regulaminu ta., proponując przyjęcie trybu wypełniania druku potwierdzenia odbioru korespondencji urzędowej analogicznego jak w przypadku wypełniania druku potwierdzenia odbioru przesyłki poleconej, który reguluje § 16 ust. 4 regulaminu kpw. Podobne stanowisko zajął Minister Sprawiedliwości, który w piśmie nr DWOIP-I-072/13/13/8 stwierdził, że w świetle obowiązujących przepisów brak jest podstaw do żądania od osadzonych wypełniania druku nadania korespondencji.

Tym samym praktyka Służby Więziennej w tej mierze, w ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich pełniącego funkcję Krajowego Mechanizmu Prewencji nie jest prawidłowa i do czasu zmiany przepisów, o których wspomniał Dyrektor Generalny, nie może być kontynuowana.

10. Prawo do ochrony zdrowia

W skład personelu medycznego zatrudnionego w areszcie wchodzi 4 lekarzy: kierownik ambulatorium, lekarz ogólny, psychiatra, stomatolog oraz 3 pielęgniarki. Przyjęcia wymienionych wyżej lekarzy odbywają się od poniedziałku do piątku, zgodnie z grafikiem zamieszczonym w porządku wewnętrznym. W przypadku wystąpienia potrzeby konsultacji lekarzy innych specjalizacji, osadzeni przewożeni są do służby zdrowia poza jednostkę.

Areszt boryka się z problemem długotrwałego zwolnienia lekarskiego kierownika ambulatorium. Zdaniem przedstawicieli mechanizmu, rozumiejących trudności administracji jednostki w zatrudnieniu lekarzy sytuacja ta powinna zostać zmieniona.

W dniach wizytacji badania lekarskie skazanych odbywały się w obecności funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego. Wskazana praktyka, mimo iż zgodna z obowiązującym wówczas art. 115 § 7 k.k.w., w ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich była niezgodna z art. 47 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. W przedmiotowej sprawie Rzecznik wystąpił do Trybunału Konstytucyjnego, który w dniu 26 lutego 2014 r. wydał wyrok stwierdzający niezgodność przywołanego przepisu z Konstytucją RP (sygn. akt K22/10). W związku z wyrokiem Trybunału, od dnia 26 marca 2015 r. znowelizowany kodeks karny wykonawczy jako zasadę przyjmuje badanie skazanego bez obecności funkcjonariusza niewykonującego

zawodu medycznego. W art. 115 § 8 k.k.w. przyjęto bowiem, iż skazanemu innemu niż określony w § 7a świadczenia zdrowotne **mogą być** udzielane w obecności funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego na wniosek osoby udzielającej świadczenia zdrowotnego, jeżeli jest to konieczne do zapewnienia jej bezpieczeństwa. Wizytujący zalecają zatem zaprzestanie przeprowadzania badań lekarskich w obecności funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego, chyba, że lekarz zgłosi taką potrzebę.

11. Oddziaływania kulturalno-oświatowe i sportowe

Zaplecze do zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych stanowi 5 świetlic usytuowanych w każdym z oddziałów mieszkalnych, 3 tzw. „siłownie”, 1 boisko sportowe. Ze względu na trwające prace remontowe oraz ograniczenie pojemności aresztu czasowo wyłączone zostały z użycia dwie świetlice w pawilonie A. Pomieszczenia te zostały przeznaczone na celę mieszkalną oraz magazyn. Osadzeni przebywający w tych oddziałach czasowo korzystają z zajęć w świetlicach usytuowanych w innych oddziałach mieszkalnych, zgodnie z grafiką. Świetlice wyposażone zostały w stół do tenisa stołowego, grę „piłkarzyki”, telewizor, stoły i krzesła. W pomieszczeniach tych realizowane są również zajęcia dodatkowe takie jak pogadanki tematyczne. Oprócz świetlic, na czas remontu wyłączona z użytkowania została jedna z siłowni. Jak wynika z informacji uzyskanych od administracji, po zakończeniu prac planowane jest stworzenie dwóch nowych tego typu pomieszczeń.

W areszcie jest 1 biblioteka centralna, poza tym w oddziałach znajdują się punkty biblioteczne.

Jednostka prenumeruje dla osadzonych dzienniki „Rzeczpospolita” oraz „Dziennik Bałtycki”, które przekazywane są bezpośrednio na oddziały.

W ramach tzw. imprez masowych w latach 2014-2015 w jednostce organizowano m.in. spektakle teatralne, koncerty, świąteczne widzenie rodzinne, spotkania ze specjalistą na temat zwalczania HIV/AIDS. Ponadto, osadzeni wzięli udział w wizycie w domu pomocy społecznej oraz w Muzeum Ziemi Kociewskiej.

W ramach oddziaływań penitencjarnych realizowanych jest dużo programów resocjalizacyjnych. W latach 2014-2015 areszt, zarówno samodzielnie, jak i we współpracy z organizacjami pozawięziennymi zorganizował m.in. zajęcia aktywizacji zawodowej, dogoterapię, dyskusyjny klub filmowy, zajęcia ekologiczne, krótką interwencję dla osób nadużywających alkohol.

Ponadto, w oddziale terapeutycznym prowadzone są m.in. następujące programy: profilaktyka uzależnień, trening umiejętności społecznych, zajęcia plastyczne, promocja zdrowia, zajęcia relaksacyjne, terapia zajęciowa.

Liczba osadzonych, którzy uczestniczyli w zajęciach kulturalno-oświatowych poza terenem aresztu w latach 2014-2015 roku wynosiła 19.

Jednakże osadzeni podczas rozmów z wizytującymi skarżyli się na ubogą ofertę zajęć kulturalno-oświatowych. Negatywne opinie w tym zakresie szczególnie zgłaszane były przez skazanych odbywających karę w zakładzie karnym typu półotwartego w pawilonie A. Twierdzili oni, iż oferta ich zajęć niczym nie różni się od tej oferowanej osadzonym przebywającym z zakładzie zamkniętym.

Mając na uwadze powyższe, przedstawiciele mechanizmu zalecają wzbogacenie oferty wymienionych zajęć. Należy również wskazać, że CPT trafnie zauważa, iż kluczowe znaczenie dla dobrego samopoczucia osadzonych ma odpowiedni program ich aktywności (praca, nauka, sport, itd.). Odnosi się to do wszystkich ośrodków pozbawienia wolności, zarówno do zakładów karnych, jak i aresztów śledczych. Komitet zauważył, że w wielu aresztach śledczych aktywność osób tymczasowo aresztowanych jest znacznie ograniczona. Organizacja zajęć w tego typu ośrodkach - gdzie dość szybko zmienia się skład osobowy – nie jest prostą sprawą. Oczywiście, nie można mówić w tym przypadku o zindywidualizowanych programach zajęciowych podobnych do tych, których można oczekiwać w zakładach karnych. Jednakże tymczasowo aresztowanych nie można skazać na trwającą kilka tygodni lub miesięcy beczynność w zamkniętej celi, niezależnie od tego, jak dobre warunki bytowe panują w celach aresztu śledczego. Komitet uważa, że powinno dążyć się do zapewnienia, aby tymczasowo aresztowani w aresztach śledczych mieli możliwość spędzenia odpowiedniej części dnia (8 lub więcej godzin) poza celami, w celu podjęcia działalności o różnym charakterze (Fragment § 47 Drugiego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (92) 3]). Podobnie kwestia ta została przedstawiona w Europejskich Regułach Więziennych, które wspominają, że rygor panujący w jednostkach penitencjarnych powinien pozwalać więźniom na spędzanie jak największej liczby godzin w ciągu dnia poza ich celą dla zapewnienia właściwego poziomu ludzkich i społecznych interakcji (reguła 25.2). Przedstawiciele mechanizmu zalecają zatem podejmowanie działań na rzecz większej aktywności kulturalno - oświatowej wśród osadzonych oraz stworzenie warunków do częstszego przebywania poza celą mieszkalną, a przede wszystkim przywrócenie świetlicy jej pierwotnego przeznaczenia.

12. Zatrudnienie

W dniach wizytacji odpłatnie na rzecz jednostki pracowało 24 osadzonych. Osadzeni ci wykonują prace w warsztatach naprawczych, kuchni więziennej, magazynach, bibliotece oraz w magazynach.

W formie nieodpłatnej, w ramach art. 123a§1 kkw (do 90 godzin miesięcznie), areszt zatrudniał 29 osadzonych, na podstawie art. 123a§2 kkw. w dniach wizytacji pracowało 63 osadzonych.

Zatrudnienie zewnętrzne, odpłatne, prowadzone było w formie skierowania do pracy na podstawie umów zawartych pomiędzy dyrektorem jednostki i kontrahentami zewnętrznymi, którzy zatrudniali 14 osadzonych.

13. Prawo do praktyk religijnych

W działalności duszpasterskiej na terenie aresztu biorą udział przedstawiciele Kościoła rzymskokatolickiego oraz Świadców Jehowy.

Z uzyskanych informacji wynika, że msze święte odprawiane są w każdą sobotę. Ponadto kapelan katolicki prowadzi posługę spotkań indywidualnych dla tymczasowo aresztowanych.

Posługi przedstawicieli innych wyznań realizowane są w postaci spotkań grupowych, bądź indywidualnych.

Osadzeni, z którymi przeprowadzono rozmowy nie zgłaszali uwag odnośnie realizacji tego prawa w jednostce.

14. Zalecenia

Na podstawie art. 19 *Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania*, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

I. Dyrektorowi Aresztu Śledczego w Starogardzie Gdańskim:

1. wyeliminowanie poniżającego traktowania osadzonych, wobec których stosowane są środki przymusu bezpośredniego, zgodnie z pkt. 6 Raportu,

2. przeprowadzanie badań lekarskich pod nieobecność niewykonywającego zawodu medycznego funkcjonariusza Służby Więziennej, z wyjątkiem sytuacji, gdy lekarz sobie tego życzy,
3. zamontowanie zasłonek kąpoków sanitarnych w celach jednoosobowych,
4. zasłonięcie kamery w pomieszczeniu świetlicy, w którym na okres remontu osadzone są osoby pozbawione wolności,
5. przeprowadzanie kontroli osobistych osadzonych przy drzwiach zamkniętych,
6. informowanie osadzonych podczas rozmowy wstępnej o zasadach panujących w izolacji penitencjarnej,
7. kontynuowanie prac remontowych w jednostce,
8. wymianę zużytego i zniszczonego sprzętu kwaterunkowego,
9. wyodrębnienie w łaźniach stanowisk prysznicowych, gwarantujących intymność osobom kąpiącym się w pawilonie B,
10. wyeliminowanie nieprawidłowości w sposobie zwracania się przez niektórych funkcjonariuszy do osadzonych,
11. wydawanie decyzji o umieszczeniu w celi monitorowanej oraz doręczenie jej osadzonych lub uzyskiwanie od osadzonych podpisu o zapoznaniu się pod treścią decyzji dołączanej do akt,
12. wzbogacenie oferty kulturalno – oświatowej dla osadzonych,
13. zapewnienie psychologom regularnej superwizji,
14. objęcie ofertą szkoleniową większej liczby funkcjonariuszy działów penitencjarnego i ochrony (pkt 3 niniejszego Raportu),
15. usunięcie/przysłonięcie kamery monitorującej z sali przeznaczonej do widzeń bez osoby dozoruującej,
16. poinformowanie osadzonych o możliwości dostępu do Biuletynu Informacji Publicznej,
17. udostępnienie osadzonym Raportu Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji
18. kontynuowanie działań zmierzających do zatrudnienia kierownika ambulatorium,
19. wypełnianie druków potwierdzenia nadania korespondencji urzędowej przez funkcjonariusza przyjmującego korespondencję oraz stosowną zmianę zapisu w Porządku wewnętrznym w tym przedmiocie,
20. dostosowanie izby chorych do wymogów rozporządzenia, zgodnie z pkt. 5 Raportu,

21. zamontowanie pod prysznicami udogodnień dla osób mających problemy w poruszaniu się.

II. Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Gdańsku

1. przekazanie środków na realizację zaleceń, które wymagają nakładów finansowych.